

Morgenbladet 29/1.48 (1948)

Gjerningen og gjerningsmannen.

Av overlæge Johan Scharffenberg.

Arkivar Jonas Jansen's artikler (Morgenbladet nr. 13 og 14) er langt sterkere affektbetonet enn min artikkel «For de utstøtte». Forskjellen mellom isfronten og meg «er bare at vi føler for dem som led uforskyldt under kampen, dr. Scharffenberg derimot for dem som lider selvforskyldt etterpå», skriver han. Jan vet intet om mine følelser. Kanskje føler jeg for alle som lider.

De som led under krigen, hadde nå p, og etter seieren minnes de med vemodig stolthet sine tapte kjære, får selv et gjenskinn av deres lorle, mange har også fått økonomisk støtte. De lider ikke lenger, de hersker.

De som tapte, har såre lite håp — Jansen hevder at de aldri skal få tilgivelse. Flere hundre av dem mistet sønner ved fronten, titusener har fått straff eller soner ennå straff og går ribbet mot en mørk framtid. Det er disse som lider nå. «Men de lider selvforskyldt.» Bør man ikke ha medfølelse med dem som lider selvforskyldt? Jeg var læge ved Kristiania tvangsarbeidshus 1907—1914 og ved Botsfengslet 1919—1940 og har undersøkt mangfoldige tusen fanger; hertil kommer de lovbrytere jeg har observert som psykiatrisk sakkyndig. Alltid har jeg prøvd å forstå, søkt klarhet over arv og kår som årsak til deres feiltrin, og jo større min erfaring ble, dess mill-

dere ble min dom, dess skarpere min sondring mellom den enkelte gjerning og gjerningsmannens hele personlighet. Jeg sier ikke: «én gang tyveri, alltid tyv» (selv om tilbakefallshyppigheten er nokså stor) og enda mindre: «én gang mord, alltid morder» (tilbakefallshyppigheten ved voldshandlinger er liten).

Med denne erfaring og med kjennskap til moderne kriminologi har jeg tatt stilling til landssvikene. Jeg sier ikke: «én gang landssvik, alltid landssviker» og navnlig spør jeg: skjønnte de at de svek landet?

Jansen finner en motsetning mellom min holdning 1940 og nå. Jeg har «åpenbart glemt» min opptreden den gang. Nei, jeg er den samme, jeg følte og tenkte da som nå og holdt mitt sinn fritt for hat. En kan stille ideelle krav og redelig prøve selv å fylle dem, men allikevel dømme mildt om de svake.

Før frigjøringen hadde jeg aldri føling med eller sympati for NS. Etter Quislings oppfordring i august 1936 til Kongen om statskup rådet jeg til rettslig undersøkelse, men dessverre ble saken henlagt, utvilsomt en feilvurdering av faren fra riksadvokatens og Regjeringens side.

Under okkupasjonen frarådet jeg endringer i straffeloven, navnlig meninnførelse av dødsstraff, men tilrådet at alle som hadde avlagt troskapsed til Hitler skulle

Forts. side 8

Forts. fra side 3.

bli landsforvist til Tyskland, og at Tyskland ved fredsslutningen skulle bli forpliktet til å motta dem som sine statsborgere. Jeg advarte mot privathevn etter frigjøringen. Jeg har erkjent at det gikk bedre enn jeg fryktet, men overgrepene har ikke vært så få og så små som det påstås.

Jansen nevner at jeg protesterte mot selvtækt overfor de kvinner som hadde stått i forhold til tyskere. Hårklippingene osv. var straffbare handlinger, og når dydsdrægonene ikke sjelden samtidig stjal i de hjem de ulovlig trengte inn i, og undertiden blottet kvinnene og gned deres kjønnsdeler inn med nesler, var deres sedelige forargelse bare skalkeskjul for råskap. Kjønnsdriften er en urdrift, langt sterkere enn nasjonalfølelsen som er et sent oppstått kulturprodukt. Fra psykologisk synspunkt kan man derfor ikke fordømme de mangfoldige tusen norske kvinner som forelsket seg i og ikke sjelden forlovet eller giftet seg med tyske militære, uten tanke på at de var landets fiender. De kvinner som i 1945 søkte mitt råd, var ikke gatepiker, men de og deres like ble ulovlig internert som om de var det.

De virkelige «tøser» handlet av vinnelyst og innlot seg like villig med allierte soldater. Psykiatriske undersøkelser har vist at de fleste var åndelig lavtstående og hadde vokst opp i usle kår. Selv gatepikene har krav på lovens vern og menneskelig forståelse. I dette og lignende spørsmål har jeg hev-